

Jeigu jums duotų liniuoto popieriaus,
rašykite skersai.

— *Chuanas Ramonas Chimenesas*

Turinys

Pirma dalis. Namų židinys ir Salamandra	7
Antra dalis. Rėtis ir smėlis	91
Trečia dalis. Liepsnok skaisčiau, ugnie	145
Baigiamasis žodis	211
Koda	219

Pirma dalis

Namų židinys ir Salamandra

Deginti — malonumas.

Nepaprastas malonumas — matyti, kaip liepsna viską ryja, kaip viskas juosta ir *keičiasi*. Laikydamas delnuose sugniaužtą žalvarinį antgalį ir milžinišką gyvatę, liejančią ant pasaulio žibalo nuodus, kraujui mušant į galvą, jis jaučėsi lyg koks nepaprastas dirigentas, atliekantis liepsnų ir ugnies simfonijas, nuo kurių istorija virsta plėnių ir anglių griuvėsiais. Ant bejausmės galvos užmaukšlinę simbolinį šalną, pažymėtą 451-uuju numeriu, akyse tvieskiant oranžinei liepsnai vien nuo minties, kas tuojau bus, jis spragtelėjo žiebtuvą, ir namas šoktelėjo nuo ryjančios liepsnos, kuri nudažė vakaro dangų raudonai, geltonai ir juodai. Jis žengė į kibirkščių spiečių. Labiau už viską dabar geidė senosios pramogos — įkišti į krosnį zefyrą ant pagaliuko, kol knygos plasnojo balandiškais sparnais, mirdamos namo prieangyje ir pievelėje. Tuo tarpu knygos kilo kibirkščiuojančiais sūkuriiais ir skriejo nešamos pajuodusio nuo suodžių vėjo.

Montegas išsišiepė nuožmia šypsena žmogaus, kuris buvo apsvilintas liepsnos ir atšoko nuo jos.

Jis žinojo, kad grįžęs į gaisrinę galės veidrodyje mirk-
telėti pats sau — pajuodusiam kaip negras, atsiduodančiam
degėsiams. Vėliau, eidamas miegoti, tamsoje vis dar jaus
nuožmiąją šypseną, įspaustą veido raumenyse. Ji niekada
nedingdavo, niekad niekada, kiek tik jis galėjo prisiminti.

Montegas pasikabino juodvabalio juodumo šalną ir jį nu-
blizgino, tvarkingai pakabino nedegamą švarką, mėganda-
masis nusiprausė duše ir tada pasišvilpaudamas, susikišęs
rankas į kišenes, perėjo viršutinį gaisrinės aukštą ir krito į
skylę. Pačiu paskutiniu momentu, kai katastrofa jau rodėsi
neišvengiama, jis ištraukė iš kišenių rankas ir įsitvėrė auk-
sinio strypo. Čiuožtelėjęs su cypsmu sustojo, kai kulnai tik
per colį nelietė apatinio aukšto betono.

Jis išėjo iš gaisrinės ir miegančia vidurnakčio gatve
pasiekė metro, kur oru varomas tylus traukinys be gar-
so nuslydo savo tepaliniu taku ir šilto oro gūsiu išleido jį
ant kreminėmis plytelėmis iškloto eskalatoriaus, keliančio
į priemiestį.

Bešvilpaujantį Montegą eskalatorius iškvėpė į tylų
nakties orą. Jis nuėjo kampo link, beveik apie nieką, bent
jau apie nieką rimta, negalvodamas. Tačiau, dar nepasiekęs
kampo, sulėtino žingsnį, lyg būtų nežinia iš kur pūstelėjęs
vėjas ar kas pašaukęs jį vardu.

Kelias pastarąsias naktis tas šaligatvis tuoj čia už kam-
po, žvaigždžių šviesoje vedantis jo namų link, kėlė nepaaiš-

kinamus jausmus. Jis jautė, tartum akimirką prieš pasukant už kampo ten kažkieno jau būta. Oras atrodė įelektrintas ypatingos ramybės, sakytum kas nors ten būtų ramiai laukęs ir tik paskutiniu momentu prieš jam ateinant pavirtęs šešėliu ir praleidęs jį per save. Gal nosis užuodė vos dvelkiančius kvėpalus, gal rankų ar veido oda pajuto šoktelėjusią temperatūrą tame viename taške, kur stovint žmogui aplinkinis oras per akimirką gali sušilti dešimčia laipsnių. Jis niekaip negalėjo to suprasti. Kas kartą pasukęs matydavo tik baltą, tuščią, išlinkusį šaligatvį, ir tik vieną naktį tarsi kažkas mikliai nuskuodė pievele tolyn, dar jam nespėjus sutelkti žvilgsnio ar pratarti žodžio.

O šiąnakt jis sulėtino žingsnį tiek, kad kone sustojo. Mintimis jau spėjo pasukti už kampo, kai nugirdo silpnutį šnaresį. Kažkas kvėpuoja? Ar tiesiog oras suslėgtas, nes kažkas tylutėliai stovi ten laukdamas?

Jis pasuko už kampo.

Rudens lapai lėkė mėnesienos nušviestu šaligatviu taip, kad mergina, kuri ten ėjo, atrodė it prikalta prie čiuožiančio kelio ir nešama pirmyn vėjo bei lapų. Ji buvo kiek palenkususi galvą — žiūrėjo, kaip bateliai maišo besisukančius lapus. Veidas smulkus, baltas it pienas, ir jame atsispindi kažkoks švelnus alkis, visko siekiantis su nepailstamu smalsumu. Kone nuostabos išraiška, tamsios akys taip įsisiurbusios į pasaulį, kad nuo jų niekas nepaspruks nepastebėtas. Suknelė balta, švagždanti. Jam pasirodė, kad beveik girdi rankų mostus jai einant, o dabar — be galo silpną garsą, balto jos

veido krustelėjimą, jai suvokus, kad tik akimirka ją skiria nuo vyriškio, stovinčio vidury šaligatvio ir laukiančio.

Medžiai virš galvų su triukšmu nukrėtė sausąjį lapų lietų. Mergina sustojo, iš nuostabos, rodos, norėdama atitraukti, tačiau vis dėlto nejudėdama žvelgė į Montegą tokiomis tamsiomis, spindinčiomis, gyvomis akimis, kad tas pasijuto tarytumei pasakęs kažką tikrai nuostabaus. Bet jis žinojo pravėręs burną tik pasisveikinti, o paskui, kai ją, rodos, užhipnotizavo jam ant rankovės nupiešta salamandra ir Fenikso diskas ant krūtinės, jis vėl prabilo:

— Tikriausiai, — pasakė Montegas, — jūs — naujoji mūsų kaimynė, ar ne?

— O jūs tikriausiai... — mergina pakėlė akis nuo jo profesinių ženklų, — gaisrininkas.

Jos balsas nutilo.

— Kaip keistai jūs tai ištarėte.

— Būčiau... būčiau supratusi ir nežiūrėdama, — lėtai prakalbo ji.

— Žibalo kvapas, taip? Mano žmona nuolat skundžiasi, — jis nusijuokė. — Niekaip jo švariai nenusiplausi.

— Taip, nenusiplausi, — pagarbiai pritarė ji.

Jis pajuto tartum ji nė nekrustelėdama eitų aplink jį ratais, vis jį pasukdama, ramiai pakratydama ir tuštindama kišenes.

— Žibalas man, — prabilo Montegas, nes tylą užsitęsė, — niekas kita — tik kvepalai.

— Nejaugi tikrai taip?

— Žinoma. Kodėl gi ne?

Ji truputį apie tai pamąstė.

— Nežinau. — Pasisuko veidu į šaligatvį, vedantį jų namų link. — Ar neprieštarautumėte, jei grįžčiau drauge su jumis? Aš — Klarisė Maklelan.

— Klarisė. Gajus Montegas. Eime. Ką čia veiki taip vėlai? Vaikštinėji? Kiek tau metų?

Vėsoką vėjuotą naktį jie ėjo sidabrišku šaligatviu, o oras dvelkė šviežiais abrikosais ir žemuogėmis; jis apsidairė ir susivokė, kad šis aromatas neįmanomas tokiu vėlyvu metų laiku.

Dabar su juo buvo tiktai mergina, jos veidas mėnesienoje atrodė baltas kaip sniegas, ir Montegas žinojo, kad ji apmąsto jo užduotus klausimus, ieškodama geriausių atsakymų.

— Na, — atsakė mergina, — man septyniolika ir aš pamišusi. Dėdės nuomone, šie du dalykai neišvengiamai eina kartu. Kai kas nors paklaus, kiek tau metų, sako jis, visada atsakyk, kad tau septyniolika ir kad esi pamišusi. Argi ne puikus nakties metas pasivaikščioti? Man patinka stebėti daiktus, juos uosti ir žiūrėti, o kartais nemigti ištisą naktį ir stebėti, kaip pateka saulė.

Jie toliau žingsniavo netardami nė žodžio, ir pagaliau mergina mąsliai tarė:

— Žinote, aš visai jūsų nebijau.

Jis nustebo:

— O kodėl turėtum bijoti?

— Daugelis juk bijo. Bijo gaisrininkų, norėjau pasakyti. Bet juk jūs — toks pat žmogus...

Jis matė save jos akyse — pakibusį dviejuose skaidraus vandens lašuose, tamsų ir mažutį, net mažiausias smulkmenas — raukšleles aplink lūpas, viską, — tarsi merginos akys būtų buvusios du stebuklingi violetinio gintaro gabalėliai, galintys visą jį įtraukti ir laikyti. Klarisės veidas, dabar atgręžtas į jį, buvo lyg trapus matinis kristalas, skleidžiantis švelnią neblėstamą šviesą. Ne isterišką dirginančią elektros šviesą, bet... kokią? Keistai raminamą ir viltį teikiančią žvakės šviesą. Kartą, dar vaikystėje, užgesus šviesai, motina surado ir įžiebė paskutinę žvakę, ir trumpą valandėlę viskas pasikeitė, ir buvo atrasta iš naujo, žvakės apšviesta erdvė neteko beribių matmenų ir jaukiai susitraukė aplink juos, o jiedu, mama ir sūnus, sėdėjo dviese, jau perkeisti, besiviliantys, kad elektra neįsižiebs per greitai...

Ir tada Klarisė Maklelan prabilo:

— Ar galėčiau užduoti klausimą? Kiek jau laiko jūs dirbate gaisrininku?

— Nuo dvidešimties, jau dešimt metų.

— Ar esate kada *skaitęs* deginamas knygas?

Jis nusijuokė:

— Įstatymas draudžia!

— Oi. Žinoma.

— Puikus darbas. Pirmadienį degini Milį, trečiadienį — Vitmeną, penktadienį — Folknerį, leidi visus juos pelenais, o paskui sukūreni ir pelenus. Toks mūsų profesijos devizas.

Jie ėjo vis toliau, ir mergina paklausė:

— Ar tiesa, kad senų senovėj gaisrininkai *gesindavo* ugnį, užuot ją kūrę?

— Ne. Namai *visuomet* buvo nedegūs, patikėk mano žodžiais.

— Keista. Esu girdėjusi, kad kadaise, senų senovėje, namai savaime užsiliepsnodavo ir reikėdavo gaisrininkų, kad šie *užgesintų* ugnį.

Jis nusijuokė.

Ji permetė Montegą žvilgsniu.

— Kodėl juokiatės?

— Nežinau. — Jis vėl ėmė juoktis, paskui liovėsi. — O ką?

— Juokiatės, nors nieko juokingo nepasakiau, ir iš karto atsakote. Net nesusimąstydamas, ko jūsų paklausiau.

Jis stabtelėjo.

— Tu *tikrai* keista, — pasakė žiūrėdamas į ją. — Nejaugi nieko negerbi?

— Visai nenoriu įžeisti. Tik turbūt pernelyg mėgstu stebėti žmones.

— Na, o šitai tau *ka nors* reiškia? — Montegas paplekšnojo per skaitmenis 451, išsiuvinėtus ant anglių juodumo rankovės.

— Taip, — sušnabzdėjo Klarisė ir paspartino žingsnį. — Ar kada nors esate stebėję reaktyvinius automobilius, lekiančius štai tais bulvarais?

— Bandai pakeisti temą!

— Kartais man atrodo, kad vairuotojai net nežino, kas yra žolė arba gėlės, nes niekada nemato jų taip greitai lėkdami, — tęsė ji. — Jei parodytumėt vairuotojui žalią dėmę, taip, taip, sakytų jis, tai žolė! Rausva dėmė — tai rožių sodas! Baltos dėmės — namai. Rudos dėmės — karvės. Kartą mano dėdė važiavo autostrada lėtai. Jis slinko keturiasdešimties mylių per valandą greičiu, ir jį dviem dienoms pasodino į kalėjimą. Argi tai ne juokinga ir drauge ne liūdna?

— Tu per daug galvoji, — sumišęs tarė Montegas.

— Retai žiūriu „sienrodžius“, retai einu į lenktynes ar atrakcionus. Turbūt todėl turiu į valias laiko keistoms mintims. Ar esate matęs už miesto dviejų šimtų pėdų ilgumo reklamas? Ar žinote, kad kitados reklamos būdavo tik dvidešimties pėdų ilgio? Bet tada automobiliai ėmė lakstyti tokiu greičiu, jog teko reklamas ištempti, kad nors kiek ilgiau būtų jiems matomos.

— Nežinojau! — Montegas šturkščiai nusijuokė.

— Esu tikra, kad žinau dar kai ką, ko jūs nežinote. Rytais ant žolės būna rasa.

Staiga jis suprato, kad neprisimena, ar žinojo tai, ar ne, ir dėl to kone sudirgo.

— O jei pažvelgsite ten, — Klarisė atlošė galvą į dangų, — mėnulyje įžiūrėsite žmogų.

Jis jau seniai nebuvo ten žvalgęsis.

Likusį kelio galą jie ėjo tylomis: ji — susimąsčiusi, jis — sugniaužęs kumščius ir nejaukiai tylėdamas, šaudy-

damas į merginą kaltinamus žvilgsnius. Kai jiedu priėjo jos namą, ten degė visos šviesos.

— Kas ten darosi? — Montegas retai pamatydavo tiek daug šviesų.

— A, tai tik mano mama, tėvas ir dėdė sėdi sau ir šnekasi. Dabar tai irgi retai pasitaiko, panašiai, kaip vaikščioti pėsčiomis. Kitą kartą mano dėdę areštavo — ar jau pasakojau? — už tai, kad ėjo pėsčiomis. Ak, mes tikrai *baisiai* keisti.

— Bet apie ką jūs *šnekatės*?

Ji nusijuokė.

— Labanakt! — atsisveikino ir žengė namų link, bet paskui tartum kažką prisiminė ir sugrįžusi pažvelgė į jį su nuostaba ir susidomėjimu. — Ar jūs laimingas? — paklausė.

— *Koks?* — sušuko Montegas.

Bet jos jau nebebuvo — mergina nubėgo mėnulio šviesoje, ir jos namo durys tyliai užsivėrė.

— Laimingas! Kokia nesąmonė.

Jis liovėsi juoktis.

Įkišo ranką į specialų plyšį savo lauko duryse. Jos atsi-
vėrė.

— Žinoma, aš laimingas. Ką ji sau mano? Argi aš *nelaimingas*? — paklausė jis nebylių kambarių.

Stovėjo žiūrėdamas į viršų, į ventiliacijos groteles skylėje, ir staiga prisiminė už grotelių esant kai ką paslėpta, kai

ką, kas dabar, rodos, spoksojo į jį. Montegas greitai nukreipė žvilgsnį.

Koks keistas susitikimas keistą naktį. Jis negalėjo prisiminti nieko panašaus, išskyrus vieną popietę prieš kokius metus, kai susitiko parke senuką ir *jiedu* pasikalbėjo...

Montegas papurtė galvą. Pažvelgė į tuščią sieną. Ten regėjo merginos veidą, koks išliko atmintyje — tikrai gražų, — tiesą sakant, netgi nuostabų. Tokį smulktį — lyg laikrodėlio ciferblatą, vos matomą tamsiame kambaryje vidurnaktį, kai pabundi pasižiūrėti, kiek laiko, ir laikrodis tau pasako valandą, minutę ir sekundę, o balta tyla ir švytėjimas byloja apie naktį, skubančią pirmyn į dar didesnę tamsą, bet drauge ir į naują saulėtekį.

— *Ką?* — paklausė Montegas to antrojo savęs, to pašamonės kvailio, kartkartėmis imančio vapėti visai nepriklausomai nuo valios, įpročio ir sąžinės.

Jis dar kartą žvilgtelėjo į sieną. Jos veidas sakytum veidrodis. Neįmanoma — kiek pažįsti žmonių, tau atspindinčių tavo paties šviesą? Žmonės dažniau būna, — jis ieškojo palyginimo, prisiminė vieną iš savo darbo, — tarytum deglai, liepsnojantys, kol smilktelėję užgęsta. Argi ne retai kitų žmonių veidai tave užfiksudavo ir atspindėdavo tavo paties išraišką, tavo paties slapčiausią virpančią mintį?

Kokia nuostabi sutiktos merginos įžvalgos galia: ji — lyg nekantrus marionečių spektaklio žiūrovas, nujaučiantis kiekvieną mirktelejimą, rankos mostelėjimą, pirštų spragtelejimą akimirką prieš jam pasigirstant. Kiek laiko jieėjo

drauge? Tris minutes? Penkias? Ir koks ilgas dabar atrodė šis laiko tarpas. Kokia įspūdinga atrodė jos figūra scenoje priešais jį, koks šešėlis krito ant sienos nuo jos menko kūnelio! Montegas jautė, kad ji sumirksėtų panižus jo akiai. O jeigu jam vos vos įsitemptų žandikaulio raumenys, mergina nusiziovautų gerokai anksčiau nei jis pats.

„Dabar, kai pagalvoju, lyg ir atrodytų, kad ji laukė manęs ten, gatvėje, tokią vėlyvą naktį...“

Jis atvėrė miegamojo duris.

Atrodė, lyg būtų įžengęs į šaltą marmurinę mauzoliejaus kambarį, kai nusileidžia mėnulis. Visiška tamsa, nė užuominos apie sidabrinį išorės pasaulį, langai sandariai užšauti, kambarys — lyg kapų rūšys, kur neprasisakverbs nė garselis iš didžiojo miesto. Kambarys nebuvo tuščias.

Jis įsiklausė.

Ore subtiliai zyzė šokantis uodas, dūzgė elektrinė vapva, įsitaisiusi specialiame rausvame šiltame lizde. Muzikos garso beveik užteko, kad Montegas pagautų melodiją.

Jis pajuto, kaip šypsena nuo jo veido slysta, tirpsta ir linksta lyg lašinių odelė, raitosi it vaškas nuo fantastiškos žvakės, per ilgai degusios ir dabar gęstančios, svyrančios. Tamsa. Ne, jis nėra laimingas. Jis nėra laimingas. Kartojo tuos žodžius pats sau. Pripažino, kad tokia tikroji padėtis. Savo laimingumą jis dėvėjo lyg kaukę, o mergina nubėgo pievele nešina ta kauke, ir nenuėsi juk prie jos durų, nepasibelsi ir nepaprašysi sugrąžinti.

Nedegdamas šviesos ėmė vaizduotis, kaip atrodo šis

kambarys. Lovoje gulinti žmona, neapsiklojusi ir sušalusi, tartum kūnas, pavaizduotas ant antkapio: akys įremtos į lubas, sustingusios, lyg pririštos prie jų nematomais plieno siūlais. O ausyse — mažos kriauklės, — standžiai sugrūsti antpirščio dydžio ausinukai, ir elektroninis garsų okeanas, muzikos ir kalbų, kalbų ir muzikos, vis skalaujančios ir skalaujančios nemiegančio jos proto krantus. Iš tikrųjų kambarys tuščias. Kasnakt bangos atplaukdavo ir nusinešdavo ją ant aukštų garso keterų, nuplukdydavo plačiai atmerktomis akimis ryto link. Dvejetą pastarųjų metų nebuvo nakties, kad Mildred nebūtų maudžiusis toje jūroje, kad nebūtų smagiai nėrusi į ją dar kartą ir dar.

Nors kambaryje buvo šalta, Montegas jautė — negali kvėpuoti. Jis nenorėjo atitraukti užuolaidų ir atverti stiklinių durų, kad į kambarį neįsibrautų mėnulis. Todėl jausdamas, jog be oro trauks vos valandą, apgraiбомis nusigavo prie savo atskiros atklotos šaltos lovos.

Dar neužkliuvęs koja už daikto ant grindų, jis jau žinojo, kad už to daikto užklius. Gana panašų jausmą patyrė prieš sukdamas už kampo ir kone susidurdamas su mergina. Koją, siunčianti pirmyn virpesius, net ir siūbuodama sugavo nedidelės kliūties ant tako atgarsį. Pėda spyrė. Daiktas dunkstelėjo ir nučiuožė tamsoje.

Jis stovėjo labai tiesiai ir klausėsi ant tamsios lovos gulincio žmogaus nežvelgiamoje naktėje. Iš šnervių sklido visai silpnas kvėpavimas, tegalys suvirpinti nebent lapelį, juodą pūkelį ar vienintelį plauką.